

Европейски съд по правата на човека

Гудуин срещу Обединеното кралство (Goodwin v. the United Kingdom)

Жалба № 17488/90, Reports 1996-II, Vol. 7

Решение от 27 март 1996 г.

*(резюме)**

Чл. 10: свобода на словото; защита на журналистическите източници

Защитата на журналистическите източници е едно от основните условия за свободата на пресата. Без такава закрила източниците може да бъдат обезкуражени да оказват помощ на пресата при информирането на обществеността по въпроси от обществен интерес и да се подкопаят жизнено важната роля на пресата на обществен страж и способността ѝ да предоставя достоверна и надеждна информация. Поради това, едно разпореждане за разкриване на източник не може да бъде съвместимо с чл. 10 от Конвенцията, освен ако е оправдано от по-силно съображение за обществен интерес.

Свободата на преценка на националните власти се ограничава от интереса на демократичното общество да осигури и да поддържа свободна преса. Този интерес ще натежи много при преценката дали ограничението е пропорционално на преследваната законна цел.

Факти по делото

На 3 август 1989 г. жалбоподателят г-н Уилям Гудуин – британски журналист, живеещ в Лондон – започнал работа като стажант-журналист в списание “Инженерът”, публикувано от издателството Морган- Грампиан.

На 2 ноември 1989 г. лице, което и преди било снабдявало жалбоподателя с информация относно дейността на различни търговски дружества, му се обадило по телефона. Източникът му дал информация относно компанията “Тетра”, а именно че търсела заем от 5 милиона лири и имала финансови проблеми - резултат от очаквана загуба от 2,1 милиона за 1989 г. при оборот от 20,3 милиона лири. Информацията не била изискана от г-н Гудуин и не му била дадена срещу възнаграждение. Жалбоподателят поддържа, че не е имал основание да смята, че тя е извлечена от откраднат или конфиденциален документ. На 6 и 7 ноември 1989 г., като възнамерявал да напише статия за “Тетра”, жалбоподателят телефонираше в компанията, за да провери фактите и да поиска коментар относно получените сведения.

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

Информацията била извлечена от проект за конфиденциалния корпоративен план на “Тетра”. На 1 ноември 1989 г. имало 8 номерирани екземпляра от последния изготвен проект. Пет от тях се съхранявали от старши служители в компанията и по един – от счетоводителите ѝ, от банка и от външен консултант. Всички те били подвързани и носели надпис “Строго секретно”. Екземплярът, предоставен на счетоводителите, бил видян за последен път около 15 часа на 1 ноември в използваното от тях помещение на компанията. Помещението било оставено без надзор между 15 и 16 часа и папката изчезнала.

На 7 ноември 1989 г. първоинстанционният съд уважил искането на “Тетра” от същата дата за *ex parte* привременна забрана за издателите на “Инженерът” да публикуват каквато и да било информация, произхождаща от корпоративния план. На 16 ноември компанията уведомила всички национални вестници и специализирани списания за наложената забрана.

В писмена клетвена декларация до съда от 8 ноември 1989 г. “Тетра” посочила, че превръщането на този корпоративен план в обществено достояние може да доведе до пълна загуба на доверие в компанията от страна на нейните настоящи и потенциални кредитори, клиентите и по-специално доставчиците ѝ, до риск да бъдат загубени поръчки и до отказ за снабдяване на компанията със стоки и услуги. Това неизбежно би довело до проблеми при воденето на преговори за рефинансирането ѝ. Евентуална ликвидация на компанията би довела до загуба на около 400 работни места.

На 14 ноември 1989 г., по искане на “Тетра” съдията Хофман разпоредил на издателите, на основание чл. 10 от Закона за неуважение на съда от 1981 г., да разкрият съдържанието на бележките, които жалбоподателят водил при телефонния си разговор, за да се установи самоличността на неговия източник. Издателите не изпълнили разпореждането в дадения им срок. Съдията уважил искането на “Тетра” за конституиране на г-н Гудуин и неговия работодател като ответници и им дал срок до 15 часа на следващия ден да предоставят бележките.

На 17 ноември съдът разпоредил всички лица, които без разрешение са се сдобили с плана или с информация, извлечена от него, да представят притежаваните от тях копия. Разглеждането на делото било отложено, за да се даде възможност на г-н Гудуин да информира източника си за разпореждането. Жалбоподателят обаче отказал да стори това.

На 22 ноември 1989 г. съдията Хофман разпоредил на жалбоподателя да разкрие до следващия ден своите бележки, като се мотивирал, че това действие е необходимо “в интерес на правосъдието” по смисъла на чл. 10 от Закона от 1981 г., за да се даде възможност на “Тетра” да узнае самоличността на източника на журналиста и да предприеме действия срещу него, с цел да получи обратно документа и да се сдобие с привременна забрана за по-нататъшно публикуване или да потърси отговорност за вреди. В решението се казвало, че без съмнение г-н Гудуин е невинен получател на информацията, но съгласно съдебната практика това е без значение в подобни случаи. Съдът не се съгласил с неговото становище, че общественият интерес изисква огласяването на конфиденциалната търговска информация, тъй като публикуваните до тогава резултати показвали компанията като просперираща и разширяваща се и, следователно, обществото имало право да знае,

че в момента тя има затруднения. Според съдията, бизнесът не би функционирал добре, ако подобна информация не може да бъде запазена конфиденциална.

На същата дата Апелативният съд отхвърлил искане на жалбоподателя за спиране изпълнението на разпореждането, като от своя страна разпоредил същият да представи своите бележки на “Тетра” или да ги представи на Апелативния съд в запечатан плик с придружителна декларация. Жалбоподателят не се подчинил.

На 23 ноември 1989 г. той обжалвал пред Апелативния съд разпореждането на съдията Хофман от 22 ноември 1989 г. Твърдял, че разкриването на бележките му не е “необходимо в интерес на правосъдието” по смисъла на чл. 10 от Закона от 1981 г. – общественият интерес от такава публикация превишавал интереса от запазване на конфиденциалността, за чието нарушение, при това, той не е допринесъл. Жалбата била отхвърлена от Апелативния съд на 12 декември 1989 г. Впоследствие, с решение от 4 април 1990 г., Камарата на лордовете потвърдила решението на Апелативния съд, като приложила закрепения в съдебната практика принцип, че лице, което е било замесено в извършен от други лица деликт, като ги е улеснило, без да е допуснало лично провинение, не носи отговорност, но има задължението да подпомогне увредения, като му предостави пълна информация и разкрие самоличността на отговорните лица. Съдът съпоставил, при конкретните обстоятелства по делото, важността на разкриването на водените от журналиста бележки в интерес на правосъдието и интереса от опазване на журналистическия източник. Той приел, че ищецът има сериозен интерес да получи бележките, поради възможните големи вреди за неговия бизнес, а следователно и за средствата за съществуване на неговите служители, които могат да бъдат предотвратени, ако се идентифицират източника или самия крадец, за да бъде върнат липсващият документ. Съдът отбелязал, от друга страна, че в случая важността на закрилата на източника значително се намалява, като се има предвид, че е бил най-малкото съучастник в сериозно нарушаване на доверието, над което не може да надделее който и да е законен интерес от публикуване на информацията. В заключение съдът приел, че при тези обстоятелства разкриването на източника в интерес на правосъдието натежава в сравнение със съображенията, произтичащи от политиката за законова защита на източниците. При това, жалбоподателят би трябвало да съобрази, че информацията е както конфиденциална, така и увреждаща.

Междувременно, на 23 ноември 1989 г., жалбоподателят бил обвинен в неуважение към съда, наказуемо с глоба без ограничение в размера или лишаване от свобода до две години (чл. 14 от Закона от 1981 г.). В съдебно заседание на 24 ноември първоинстанционният съд отложил разглеждането на делото, докато Камарата на лордовете постанови решение по жалбата на г-н Гудуин. След отхвърлянето на тази жалба, му била наложена глоба в размер на 5000 лири.

Резюме на решението на Европейския съд

В жалбата си от 27 септември 1990 г., отправена до Комисията, жалбоподателят се е оплакал, че решението за разкриване на самоличността на източника му е нарушило неговото право на свобода на словото, гарантирано от чл. 10 от Конвенцията. Комисията е намерила нарушение на чл. 10.

Не се спори, че наложените на жалбоподателя мерки представляват намеса при упражняване на неговата свобода на словото, както е гарантирана в т. 1 на чл. 10, и следователно трябва да се прецени дали тази намеса е била оправдана съгласно т. 2 на чл. 10.

А. Намесата била ли е предвидена от закона?

Съдът констатира, а по това не се и спори, че разпореждането за разкриване на източника и наложената глоба се основават на разпоредби на вътрешното право. От друга страна, жалбоподателят поддържа, че по отношение на разпореждането за разкриване на информация приложимото вътрешно право не удовлетворява изискването за предвидимост, което произтича от израза “предвидено от закона”.

Съдът припомня възприетите в практиката му принципи относно изискуемата прецизност на приложимото вътрешно право и предвидимостта на последиците, които могат да произтекат от дадено действие. “Закон, който предоставя дискреционна власт, не е сам по себе си в противоречие с това изискване, стига обхватът на дискрецията и начинът на нейното осъществяване да са посочени с яснота, достатъчна предвид съответната законна цел, за да се осигури на индивида адекватна защита срещу произволна намеса (вж. например решението от 13.07.1995 г. по делото [Толстой Милославски с/у Обединеното кралство](#)¹, А.316-В, стр. 71-71, § 37).”

Жалбоподателят твърди, че изключението от защитата на източниците, установено в интерес на правосъдието съобразно чл. 10 от Закона от 1981 г., не е било достатъчно ясно, за да даде възможност на журналистите да предвидят обстоятелствата, при които подобно разпореждане може да бъде постановено срещу тях, с цел да се защитят интересите на частна компания. Като е приложил разпоредбата в случая, националният съд е дал едно напълно различно от дотогавашното тълкуване и е приложил нов критерий за преценка на баланса на интереси. Един журналист обикновено би могъл да прецени дали информацията е била придобита чрез законни средства или не, но не би могъл да предвиди как съдилищата ще тълкуват въпроса.

“Съдът признава, че в разглежданата област може да бъде трудно да се формулират норми с абсолютна прецизност и че определена степен на гъвкавост може да е дори желателна, за да даде възможност на съдилищата в страната да развият правните норми в светлината на тяхната преценка за това какви мерки са необходими в интерес на правосъдието.” Противно на тезата на жалбоподателя, Съдът констатира, че приложимият закон не предоставя неограничена дискреция на английските съдилища при преценката дали трябва да се разпореди разкриване на източника в интерес на правосъдието. Според Съда тълкуването на приложимото право, направено от Камарата на лордовете по делото на жалбоподателя, не се различава от това, което разумно може да бъде предвидено при дадените обстоятелства. Съдът не намира и други индикации, че законът не е осигурявал на жалбоподателя адекватна закрила срещу произволна намеса и заключава, че наложените мерки са били “предвидени от закона”.

¹ Tolstoy Miloslavski v. the United Kingdom

Б. Преследвала ли е намесата законна цел?

Пред органите по Конвенцията не се е спорило, че разглежданите мерки са били насочени към защитата на правата на “Тетра” и че намесата е преследвала законна цел. Правителството поддържа, че мерките са били предприети и с цел предотвратяване на престъпление.

Съдът, като констатира, че намесата е преследвала първата от тези цели, не счита за необходимо да се произнеса дали е била налице и втората.

В. Била ли е намесата “необходима в едно демократично общество”?

Жалбоподателят и Комисията са на мнение, че чл. 10 от Конвенцията изисква евентуално принуждаване на журналист да разкрие своя източник да бъде ограничено само до изключителни обстоятелства, при наличие на жизнено важен обществен или личен интерес. Според тях, това изискване не е било удовлетворено в случая. Те се позовават на факта, че компанията “Тетра” вече се е била сдобила със забрана за публикацията, която не е била нарушена. Жалбоподателят допълва, че във всеки случай степента на обществен интерес от информацията не може да бъде критерий за съществуването на належаща обществена необходимост от разкриване на източника – даден източник може при един случай да осигури информация с малка стойност, а при следващия – с голяма стойност. Това, което имало значение, било връзката между журналиста и източника да поражда информация, в която има законен новинарски потенциал. С това не се отричало правото на компанията да пази в тайна своите операции, но се оспорвало съществуването на належаща обществена нужда от наказване на жалбоподателя за отказа му да разкрие източника на информация, която “Тетра” не е могла да запази в тайна.

Правителството възразява, че разпореждането за разкриване на информация е било необходимо в едно демократично общество за защита “на правата” на “Тетра”. Функциите на националните съдилища били както да установяват факти, така и в светлината на установените факти да определят произтичащите правни последици. Според правителството контролните правомощия на институциите, създадени от Конвенцията, обхващат само последната функция.

Правителството твърди също, че въпреки обществения интерес от свободно предоставяне на информация на журналисти, изричното обещание, дадено от журналист за запазване на конфиденциалност, или неговото имплицитно поето задължение за неиздаване на източника може да отстъпят пред по-значителен обществен интерес. Привилегията на журналиста не трябвало да закрия и източник, който е действал недобросъвестно или най-малкото безотговорно, за да му се даде възможност да предаде информация, която при това няма обществена значимост, достатъчна за да оправдае намеса в правата на частна компания като “Тетра”. Правителството изтъква, че въпреки постановените забрани, до разкриване на крадеца и на източника за ищците е съществувал риск от по-нататъшно разпространяване на информацията.

“Съдът припомня, че свободата на словото е една от основите на демократичното общество и гаранциите, които трябва да бъдат предоставени на пресата, имат особено значение (вж. решението от 23.09.1994 г. по делото [Йерсилд с/у Дания](#)², А.298, стр. 23, § 31). Защитата на журналистическите източници е едно от основните условия за свободата на пресата, както то е отразено в законите и професионалните кодекси за поведение в редица договарящи се страни и е утвърдено в няколко международни акта относно свободите на журналистите (вж. между другото Резолюцията за свободата на журналистите и правата на човека, приета на Четвъртата европейска конференция на министрите относно политиката в средствата за масова информация – Прага, 7-8 декември 1994 г., и Резолюцията относно конфиденциалността на журналистическите източници, приета от Европейския парламент на 18 януари 1994 г.). Без такава закрила източниците могат да бъдат обезкуражени да оказват помощ на пресата при информирането на обществеността по въпроси от обществен интерес. В резултат на това може да се подкопае жизнено важната роля на пресата на обществен страж и може да бъде накърнена способността ѝ да предоставя достоверна и надеждна информация. Като се имат предвид важността на защитата на журналистическите източници за свободата на пресата в едно демократично общество и потенциално неблагоприятният ефект, който едно разпореждане за разкриване на източник оказва при упражняването на тази свобода, такава мярка не може да бъде съвместима с чл. 10 от Конвенцията, освен ако е оправдана от по-силно съображение за обществен интерес.

За тези аргументи трябва да се държи сметка, когато критерият за необходимост в едно демократично общество, съгласно т. 2 от чл. 10, се прилага към фактите по настоящото дело.

Като общ принцип, “необходимостта” от всяко ограничение на свободата на словото трябва да бъде убедително доказана (вж. решението от 26.11.1991 г. по делото “Сънди таймс” с/у Обединеното кралство (№ 2)³, А.217, стр. 28-29, § 50, където са посочени основните принципи във връзка с критерия за “необходимост”). Наистина, на първо място националните органи са тези, които трябва да определят дали има “належаща обществена нужда” от ограничението и те имат определена свобода на преценка. При разглежданите обстоятелства обаче, свободата на преценка на националните власти се ограничава от интереса на демократичното общество да осигури и да поддържа свободна преса. По същия начин този интерес ще натежи много в баланса при преценката, която трябва да се направи съгласно т. 2 на чл. 10, дали ограничението е пропорционално на преследваната законна цел. Накратко, ограниченията относно тайната на журналистическите източници изискват най-внимателно изследване от страна на Съда.”(...) Съдът трябва да разгледа “намесата”, от която се оплаква жалбоподателят, в светлината на случая като цяло и да определи дали основанията, посочени от националните органи, за да я оправдаят, са “релевантни и достатъчни”.”(...)

“Според Съда, в случая оправданието за оспорваното разпореждане за разкриване на източника трябва да се разгледа в по-широкия контекст на *ex parte* привременната забрана, постановена преди това по искане на компанията, която е

² Jersild v. Denmark

³ Sunday Times v. the United Kingdom (no. 2)

препятствала не само жалбоподателя, но и издателите на списанието “Инженерът”, да публикуват каквато и да било информация, извлечена от плана. За тази възбрана са били информирани всички национални вестници и специализирани списания. Целта на разпореждането за разкриване на източника се е покривала до голяма степен с тази, която вече е била постигната чрез налагане на забраната, а именно да се предотврати разпространение на конфиденциалната информация, съдържаща се в плана. Според Апелативния съд, не е съществувало съмнение, че забраната е ефективна с оглед спиране разпространението на информацията от пресата. Следователно кредиторите, клиентите, доставчиците и конкурентите на “Тетра” не биха могли да научат сведенията чрез пресата. По този начин съществен компонент от заплахата за компанията е бил вече напълно неутрализиран чрез наложената забрана. Ето защо, според Съда, доколкото разпореждането за разкриване на източника е служело само да засили забраната, произтеклото допълнително ограничаване на свободата на словото не е почивало на достатъчни основания от гледна точка на т. 2 от чл. 10 от Конвенцията. Остава да се изследва дали другите цели на разпореждането за разкриване на източника са осигурили достатъчно оправдание.”

Съдът отбелязва, че компанията “Тетра” действително не би могла да предотврати по-нататъшно пряко разпространение на съдържанието на плана от страна на източника или на неговите източници, ако не знае самоличността му. Наред с това, компанията е имала основателен интерес да разкрие един нелоялен служител или сътрудник, за да прекрати връзката му с компанията.

“Това без съмнение са релевантни съображения. Все пак, както признават и националните съдилища, за една страна, която търси разкриване на източник, не е само по себе си достатъчно с оглед установяване на необходимостта от това разкриване да докаже, че без него не би била в състояние да упражни правото или да предотврати заплашващото я нарушение, на които основава искането си. В тази връзка Съдът напомня, че съображенията, които трябва да се вземат предвид от институциите по Конвенцията при преценката им по т. 2 на чл. 10, наклонят везната на конкуриращите интереси в полза на интереса на демократичното общество от осигуряване на свободна преса. Като има предвид фактите по настоящото дело, Съдът не може да приеме, че интересите на “Тетра” да премахне (като води дело срещу източника) изцяло заплахата от вреди в резултат на разпространяване на конфиденциалната информация по различен от пресата канал, да получи компенсация и да разкрие нелоялния служител или сътрудник, дори и кумулативно взети не са достатъчни, за да изместят основния обществен интерес от закрила на източника на журналиста. Поради това Съдът не счита, че другите цели, които обслужва разпореждането за разкриване на източника, съпоставени с наложените от Конвенцията стандарти, съставляват надделяващо изискване в обществен интерес.

В обобщение, според Съда не е налице разумна връзка на пропорционалност между законната цел, преследвана чрез разпореждането за разкриване на източника, и средствата, използвани за постигането ѝ. Ограничението, което разпореждането е причинило на жалбоподателя при упражняването на неговата свобода на словото, не може следователно да се разглежда като необходимо в едно демократично общество по смисъла на т. 2 от чл. 10, за защита на правата на компания “Тетра” според

английското право, независимо от свободата на преценка, с която разполагат националните органи.

Ето защо Съдът заключава, че както разпореждането, изискващо от жалбоподателя да разкрие своя източник, така и глобата, наложена му за отказа да стори това, са причинили нарушение на неговото право на свобода на словото според чл.10.”⁴

Г-н Уилям Гудуин претендира справедливо обезщетение според чл. 50⁵ от Конвенцията. Той иска заплащане на 15 000 лири стерлинги за неимуществени вреди, които е претърпял с оглед на воденото срещу него дело. Твърди, че в продължение на 5 месеца е бил под постоянната заплаха да бъде осъден на лишаване от свобода за срок до 2 години за това, че се е подчинил на журналистическата етика, има криминално досие, което няма да бъде заличено в резултат на констатацията на нарушение от Европейския съд, и е бил е обект на натиск от страна на работодателя си. Правителството възразява, че жалбоподателят е следвало да се подчини на закона и би бил обезщетен за евентуалните неблагоприятни последици. Съдът не се съгласява с това възражение и констатира причинна връзка между твърдените неимуществени вреди и нарушаването на Конвенцията. С оглед на обстоятелствата по делото Съдът намира обаче, че постановеното от него решение представлява адекватно и справедливо удовлетворение. Той присъжда и разноски в размер на 37 595,50 английски лири.

⁴ Решението е взето с мнозинство от 11 срещу 7 гласа.

⁵ След изменението с Протокол № 11 – чл. 41.